

καὶ μεις ἔχουμε τὸ χρέος νὰ μὴ σωμαίνουμε, κ' ἔτσι νὰ πειστούνε οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ καλοὶ. Μὲ τὴ βία, μὲ τὴ δύναμη, μὲ τὸ αἷμα στὰ 1901, μὴν ξετάζοντας τὰ πράγματα, γελώντας τὸ λαό, προσπαθήσανε νὰ πνίξουνε τὸ νεῦ ποῦ γύριζε τὴν ἀλήθεια. Ἡ βία θὰ πῆ πῶς δίκιο δὲν ἔχεις, κι ὅσες φορές τὸ σκέφτηκα, γιὰτὶ τὸ σκέφτομαι συχνά, ἔφτασα στὸ συμπέρασμα πῶς οἱ δασκάλοι ἄλλα ἐπιχειρήματα ἐναντίον μας δὲν ἔχουνε, παρὰ τέτοια ἐπιχειρήματα, κοζάκια, καὶ πῶς ἴσως τὰ ὄνειρέβονται κι ἄλλη φορὰ. Θὰ εἶναι δειθρὸς γιὰ τὸν τόπο. Θὰ εἶναι δειθρὸς καὶ γι' ἀφοῦς. Δὲν εἶναι καμώματα τῆς λευτερίας καὶ τῆς μάθησης τὰ δικά τους. Γιὰ τοῦτο, περαστικὸ κι ὅ τι κάμουνε, ὡς ποῦ νὰ καταλάβῃ ὁ Λαός, καὶ θὰ καταλάβῃ, γιὰ νὰ μπορούμε τότες νὰ κατηγοροῦμε ὅσους καταπατοῦνε τὸ δίκιο, ζητώντας ἡσυχία ἐμεῖς τὴ μάθησι καὶ τὴ λευτεριά.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ „ΠΡΟΜΑΜΜΗ“

(Κατὰ τὴν παράδοσι, ἡ Προμάμμη τοῦ γένους τῶν Μπόροτιν ἀμάρτησε στὴ συζυγικὴ πίστι κ' ἤρθε τὸ θάνατο ἀπὸ τὸ ἴδιο τοῦ ἀντρός της τὸ χέρι. Τὸ συναίσθημα τοῦ κριματός της δὲν τῆς δίνει ἡσυχία στὸν τάφο της ἀν δὲν ἀφανισθῇ ὅλο τὸ γένος της τὸ θεμελιωμένο στὴν ἀμαρτία. Τὸ φάντασμά της γυρίζει τὴ νύχτα μέτα στίς ἔρημες στοὰς τοῦ πύργου τῶν Μπόροτιν. Μὰ ὅσο κι ἂν θέλει τὸν ἀφανισμό τοῦ γένους της, γυρεύει νὰ προφυλάξῃ πάλιν τοὺς δικούς της ἀπὸ κάθε συμφορὰ ποῦ τοὺς ἀπειλεῖ. Στὴ σκηνὴ αὐτὴ ἡ ἐμφάνισή της θέλει νὰ μακρύνῃ μεγάλη δυστυχία. Ὁ Γιάρομιρ, ὁ ἀρρεβωνιστικὸς τῆς Βέρθας, εἶναι ὁ χαμένος ἀδελφός της ποῦ τὸν θαροῦσαν πνιγμένο. Ἐνας ληστής τὸν εἶχε κλέψει καὶ τὸν ἔκαμε κι αὐτὸν ληστή. Οὔτε ἡ Βέρθα οὔτε ὁ πατέρας της ὑποψιάζονται πῶς ἔχουν ἕνα ληστὴ μπροστά τους, πολὺ λιγότερο ἀκόμα τὸ χαμένο γυῖο κι ἀδερφὸ ποῦ τὴν ἴδια αὐτὴ νύχτα θὰ σκοτώσῃ τὸν πατέρα του, χωρὶς νὰ ξέρῃ πῶς εἶναι πατέρας του καὶ θὰ πεθάνῃ κι αὐτὸς ἀπάνω στὸ λειψανο τῆς Βέρθας, τῆς ἐρωμένης κι ἀδερφῆς του μαζί. Κ' ἔτσι μὲ τὸν ἀφανισμό τῆς γενιᾶς της ὀλάκερης θαύρῃ τὴν ἡσυχία της ἡ Προμάμμη).

Γοτθικὴ στοά. Πυκνὸ σκοτάδι.

ΓΙΑΡΟΜΙΡ (ὄρμα μέσα)

Εἶναι ἡ κόλασι λυμένη
καὶ μὲ κνηγάει; Τὰ δόντια
νὰ μοῦ τρίζουν στοιχειὰ βλέπω
μπρός μου, γύρω μου, κοντά μου
κι ἀπ' τίς φλέβες μου τὸ αἷμα,
τὸ μυαλὸ ἀπὸ τὸ κεφάλι
μοῦ βυζαίνει, μοῦ ρουφάει
σὰ βρυκόλακος ὁ τρόμος!
Νᾶμπω μὲς σ' αὐτὸ τὸ σπῆτι!
Στὸ κατώφι ἀγγέλους εἶδα
καὶ φωλιάζει ὁ ἄδης μέσα!—
Ὅμως ποῦ μ' ἔχει φερόμενον
τῆς ψυχῆς μου ἡ ἀγωνία;
Τούτη ἐδῶ δὲν εἶν' ἡ σάλα
ποῦ μὲ δέχτηκε ὅταν ἤρθα;
Σούτι! Κανείς νὰ μὴν ξυπνήσῃ!
Σούτι! Κανείς νὰ μὴ νοήσῃ!

(Ἀκροάζεται στὴν κάμαρα τοῦ κόμη).

Ἦσυχία ὅλα!

(Στὴν πόρτα τοῦ βάθους ἀριστερά).

Ποιά φωνή!

Μιά φωνὴ ποῦ τὴ γνωρίζω,
ποῦ νὰ τὴ ρουφήσω καίω!

Ἄκου—ἄ!—Δόγμα!—Ἄ εἰν' ἐκεῖνη
καὶ τὴν προσευχὴ της κάνει!
Ναί! Παρακαλεῖ γιὰ μένα!
Ψυχὴ ἀγνή, σ' εὐχαριστῶ!—
(Ἀκροάζεται).

Ὅχι,

δὲ μπορῶ νὰ κρατηθῶ,
πρέπει ἐκεῖ σ' αὐτὴ νὰ πάω,
μπρός στὰ πόδια της νὰ πέσω,
τὴν εἰρήνην στὸ πλευρὸ της
πλάι τὰ μὸλύντο ναῶν
κι ἀπὸ τὸν ἀνασασμό της
ἀγιος νάναστηθῶ!

(Ἰλλησιάζει στὴν πόρτα· αὐτὴ ἀνοίγει κ' ἡ Προμάμμη βγαίνει νεύοντάς του αὐστηρὰ νὰ φύγῃ καὶ μὲ τὰ δύο της χέρια).

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Ἄχ, σὺ εἶσαι, σὺ, ἀκριβὴ μου!
Εἴμ' ἐγὼ, μὴ μοῦ θυμόνεις!
Τόσο κρύα μὴ μὲ διώχνεις!
Στὴν καρδιὰ τὴν πικραμένη
χάρισε τὴν ἡδονὴ
ποῦ καιρὸ τὴν ἐστερήθη,
μὲς τ' ἀγνὰ ὡς ἀγγέλου στήθη,
στὴν οὐράνια τὴ ματιὰ
ναῶρη τὴν παρηγοριά!

(Τὸ φάντασμα προχωρεῖ, ἡ πόρτα κλείνει πίσω του· τοῦ νεύει ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ φύγῃ).

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Πῶς; Νὰ φύγω; Δὲ μπορῶ, ὄχι!
Τόσο ὠραία, χαριτωμένη
ὅπως φαίνεσαι μπροστά
στὴ ματιὰ τὴ μεθυσμένη
μὲ τραβᾶς νὰρθῶ κοντά!
Ἄ, τὸ νιώθω, ξεμερόνε
στῶν σηθιδῶν τὰ κρούφια βύθη
κι ὅ,τι ἐκεῖ καιρὸ ἐκοιμήθη
ἀλαφιάζεται, ξυπνᾷ.—
Θές νὰ μὲ θωρῆς νὰ λυθῶ;
Θές νὰ σβύσω ἐδῶ μπροστά σου;
Ὡ λυπήσον μου τὸν πόνο,
πάρε με στὴν κάμαρά σου!
Πότε ἡ ἀγάπη ἔχει ἀρνηθῆ
θερμὰ ἡ ἀγάπη ὅ,τι ποθεῖ;

(Τρέχοντας ἀπάνω της).

Βέρθα! Βέρθα! Βέρθα μου!

(Καθὼς τὸ πλησιάζει, τὸ φάντασμα τοῦ ἀπλόνει τὸ δεξιὸ χέρι μὲ σηκωμένο τὸ δαίχτη).

ΓΙΑΡΟΜΙΡ (τραβιέται πίσω κρυναζώντας).

Ἄ!

ΒΕΡΘΑ (ἀπὸ μέσα).

Σὺ δὲν εἶσαι, Γιάρομιρ;

(Μὲ τὴν πρώτη φωνὴ τῆς Βέρθας τὸ φάντασμα ἀναστενάζει καὶ προχωρεῖ σιγαλὰ στὴ σκηνή. Πρὶν τὴν περᾶσι ὅλη, βγαίνει ἡ Βέρθα ἀπὸ τὴν πόρτα χωρὶς ὅμως νὰ δῇ τὸ φάντασμα γιὰτὶ ἔχει κερφωμένο τὸ βλέμμα της στὸν Γιάρομιρ ποῦ, στέκει στὴν ἀντικρυνὴ γωνία).

ΒΕΡΘΑ (ἐρχόμενη μ' ἕνα φῶς).

Γιάρομιρ, σὺ εἶσ' ἐδῶ;

ΓΙΑΡΟΜΙΡ (ἀκολουθώντας μὲ τὰ μάτια καὶ δείχνοντας τὸ φάντασμα ποῦ φεύγει).

Ἐκεῖ! ἐκεῖ! ἐκεῖ! ἐκεῖ!

ΒΕΡΘΑ

Μὰ τί ἐπαθε, καλὲ μου;

Ἄγρια τόσο τί κοιτάζεις
στὴ γωνία τὴ σκοτεινὴ;

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Δῶ κ' ἐκεῖ κ' ἐκεῖ κ' ἐδῶ!

Παντοῦ αὐτὴ καὶ πονθενά!

ΒΕΡΘΑ

Θεέ! μου, τί ἔγιν' ἐδῶ πέρα,

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Ἄντρας εἶμαι. Καὶ μπορῶ δ,τι
δὲ μπορεῖ κανείς. Μπροστά
βάλτε μου τὸ Σατανᾶ
κι ἀπὸ τὸ σφυγμὸ μετράτε
μέσα μου ἡ καρδιὰ ἂν φοβάται!
Ὅμως μόνος πρέπει νὰρθῇ
σὰν ἐχθρὸς σ' ἐχθρὸ του. Κι ὄχι
μὲς τὴ φαντασία μου, μέσα
στὸ θερμὸ μου τὸ μυαλὸ,
μὲς τὸ ἴδιο μου τὸ στήθος,
ἐναντίον σ' ἐμὲ τὸν ἴδιο
νὰ μοῦ γίνῃ αὐτὸς βοηθός!
Γίγαντας ἐδῶ ὡς προβιάλη,
ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἀτσάλι,
μὲ τὴ σκοτεινὰ ὀπλισμένος,
στοῦ ἄδη τὴ φωτιὰ λουσομένος·
θὰ γελᾶσω στὴν δεγῆ του,
θὰ σταθῶ ἀφοβα ἀντικρῦ του.
Σὰ λιοντάρι ματωμένο
ὡς ἐρῆθῇ, ἀτρομο σημένο
θὰ μ' εὐρῆ, νὰ τοῦ βυθίζω
στὴ ματιὰ ματιές, νὰ τρίζω
μπρός στὰ δόντια του τὰ δόντια,
ἴσως μὲ ἴσο! Μόνον ὄχι
ἔτσι δόλια νὰ θελήσῃ
μὲ τῆς κόλασις τὸ βρόχι
νὰ μὲ πιάσῃ, ὄχι νὰ σκίσῃ
ἐναντίον σ' ἐμένα ἐμεῖ!

ΒΕΡΘΑ (τρέχοντας σ' αὐτόν).

Γιάρομιρ μου, Γιάρομιρ!

ΓΙΑΡΟΜΙΡ (τραβιέται πίσω).

Σὲ γνωρίζω, ὠραία εἰκόνα!

Ἄν κοντά σου ἴθῶ, θὰ σβύσῃς,
στὴν πνοή μου θὰ σκορπίσῃς.

ΒΕΡΘΑ (τὸν ἀγκυλιάζει).

Ἐνα φάντασμ' ἀγκυλιάζει;

Ἐτσι μιὰ σκιὰ κοιτάζει;

Πιάσε, πιάσε, ἡ ἴλια ἐγὼ

στὴν ἀγκάλῃ σου εἴμ' ἐδῶ.

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Ναί, σὺ εἶσαι! Μὲ χαρὰ μου
νιώθω τὸ θερμὸ σφυγμὸ σου,
νιώθω τὴ θερμὴ πνοή σου
ναί, εἰν' αὐτὰ τὰ γλαρὰ μάτια.
Ναί, εἰν' αὐτὸ τὸ γλυκὸ στόμα,
ναί, εἰν' αὐτὴ ἡ γλυκεῖα φωνή
ποῦ ὁ ἀχός της μοῦ σταλάζει
τὴ γαλήνη στὴν ψυχὴ.

Ναί, σὺ εἶσαι, ἀγαπημένη!—

ΒΕΡΘΑ

Εἴμ' ἐγὼ, νᾶσουν καὶ σὺ!

Ὡ πῶς τρέμεις!

ΓΙΑΡΟΜΙΡ

Τρέμω! Τρέμω;

Ποῖς τὸ βλέπει καὶ δὲν τρέμει;

Μὰ δὲν εἶμαι σάρκα κ' αἷμα;

Μήπως μ' ἔχει καμμιὰ ἀρκούδα

σταγριὸ δάσος γεννημένο,

δὲν εἶναι στὸ μέτωπό μου

τόνομα «ἀνθρώπος» γραμμένο;

Κι ὄρια ὁ ἀνθρώπος δὲν ἔχει,

ὄρια ποῦ ἀπὸ κείνα πέρα

πιά τοῦ σβύνεται τὸ θάρρος,

πιά δὲ βλέπει ἡ φρόνησή του,
σπάει σὰ βοῦρλο ἡ δύναμή του
κ' ἡ ψυχὴ του λείει δειλῆ:
ὡς ἐδῶ καὶ πέρα μὴ!

ΒΕΡΘΑ

Ἔτσι ἀρρωστος, ἄχ, πάλι
πήγαινε σὴν κάμαρά σου.

ΓΙΑΡΟΜΠ

Κάλλιο μὲς τὸ μαῦρον ἄδη
παρὰ μέσῃ κεῖ ξανά!
Δίχως ὑποψία καμμιὰ
πῆγα μὲ τὸν δθηγὸ μου
σὸ πλάτῃ, λαμπρὸ δωμάτιο.
Κουρασμένος καὶ διψῶντας
τὴν ἀνάπαυση ἀνεβαίνω
σὸ ψηλὸ κρεββάτι ἀπάνω
καὶ τὸ φῶς εὐθὺς ὡς σβύνω
νιώθω πνέοντις ὁ ὕπνος,
σὰν εἰρήνης περιστέρι
μ' ἔναν κλῶνο ἐλιῶς σὸ στόμα,
γύρω μου νὰ φτερουγίξῃ
καὶ, στενεύοντες τοὺς γύρους
πάντα, ἀπάνω μου καθίξει.
Στὸ στεροῦ στεροῦ ἀπλωμένη
ἡσυχία γλυκειὰ μὲ δένει —
Ξάφνω, κάτι μὲ ταράζει
καὶ ξυπνῶ, ταῦτιά τευτόνω.
Μὲς τὴν κάμαρα τὴν ἔρημη
ἀκούω σὰ νὰ ψιθυρίζῃ
καὶ βογγῶντας κημιαίξει
γύρω ὡς θάλασσ' ἀπὸ στάχια,
ἤχοι ἀλλόκοτοι θρηνοῦντε,
ἀχνὰ φῶτα λάμπουν, σβοῦνε,
ζωὴ παίρνει τὸ σκοτάδι,
παίρνει τὸ μηδὲν μορφῆ.
Σέρονται φορέματ' ἄνω
κάτω σὸ δωμάτιο μέσα,
στεναγμοὺς, κλάμματα' ἀκούω
καὶ στεροῦα κοντὰ μου πλάι
κάτι τρεῖς φορὲς βογγάει!
Τίς μουρτίνες ἀτ' τὴν κλίνῃ
τότε ἀνοίγω κεῖ μ' ὄρημῃ:
Καὶ γουρλόνοντας ἡ νύχια
χίλια μάτια φλογισμένα
μὲ κοιτάζει ἀγοιμένα.
Βλέπω φῶτα νὰ γυρίζουν
καὶ μ' ὄρημῃ νὰ στροβιλίζουν

καὶ μὲ χίλιους ἀχνούς γύρους
τῶνα τῆλο γοργὰ σφίγγει
κ' ἑκατὸ τευτόνον χέρια
κ' ἑκατὸ σκαλόνον πόδια
κατ' ἐμὲ καὶ μὲ χιλιάδες
μορφασμοὺς τὰ δόντια τρίζουν·
καὶ σὴν κλίνῃ μου μπρὸς τρέμει
κάτι φεγγαριῶν σὰ φῶς
κ' ἕνα πρόσωπο προβάλλει
μὲ κλεισμένα, νεκρὰ μάτια,
μὲ γνωστὴ, γλυκειὰ μορφῆ,
τὴ δική σου τὴ μορφῆ.
Τώρα, δάνοιχτα τὰ μάτια
μὲ κοιτάζει κ' ἕνας τρόμος
μοῦ σπαράζει τὸ μυαλό,
ἀπ' τὴ φλογισμένη κλίνῃ
πηδῶ κάτω κ' ἔξω ὄρημῶ
ἀπ' τὴν κάμαρα ποῦ καίει,
ἀπὸ πίσω τὸ στοιχειό.
Σὰν ἀπὸ Ἐρινύες διωγμένοις
ἐδῶ μὲς τὴ σάλα φτάνω,
τότε ἀκούω, γλυκειὰ μου, ἔσένα
νὰ προσεύχεσαι καὶ θέλω
νᾶμπω μὲς τὴν κάμαρά σου,
δταν πάλι—Βλέπεις; Βλέπεις;

ΒΕΡΘΑ

Τι καλὲ μου;

ΓΙΑΡΟΜΠ

Δὲν τὸ βλέπεις

κεῖ σὴν ἄκρη πῶς σαλεύει
καὶ πῶς ἀμορφο ἀναθεύει;

ΒΕΡΘΑ

Δὲν εἶν' τίποτε, καλὲ μου,
εἶναι γέννημα μονάχα
φαντασίας ξαναμμένης.
Κουρασμένος εἶσαι, λίγο
ἡσύχασε, κίθησ' ἐδῶ.
Ἔλα δῶ νὰ σ' ἀκουμπήσω
καὶ γλυκὰ νὰ σὲ ὀροσίσω.

ΓΙΑΡΟΜΠ (κἀθεται ἀκουμπῶντας σὸ στή-
θος της .

Ἦ σ' εὐχαριστῶ, πιστῆ,
ψυχὴ ὄραία σ' εὐχαριστῶ!
Σφίξε με σὴν ἀγκυλιά σου,
σὴν ἀγνότητά σου ἐμπρὸς
νὰ μικρύνον φοβημένα

τοῦ ἄδη τὰ στοιχειὰ ἀπὸ μένα.
Ἔτσι μὲς τὴν ἀγκυλιά σου
ἡ πνοή σου ὡς μὲ φυσᾷ
κ' ἡ ματιὰ σου ὡς μὲ κοιτάζει:
μὲς σὲ ρόδων εὐωδιῶς
σ' ἀνοιξιὰτικες πνοῆς
λέει ἡ ψυχὴ μου κ' ἡσυχάζει
καὶ ἀπὸ πᾶνω μου θωροῦ
ξάστερο τὸν οὐρανό.

(Ἔρχεται ὁ Μποροτίν).

ΜΠΟΡΟΤΙΝ

Ποιὸς εἶν' ἐδῶ μέσ' ἀκόμα;
Βέρθα σύ; Καὶ οἶσ;

ΒΕΡΘΑ

Πατέρα —

ΓΙΑΡΟΜΠ

Τι νὰ πῶ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω,
οὔτε πῶς νὰ σᾶς τὸ πῶ.
Τρελλὸν ἴσως θὰ μὲ πῆτε,
θὰ τὸ πίστευα καὶ ὁ ἴδιος,
ἂν δὲν εἶχ' ἀκούσει, δεῖ,
ἂν δὲν ἐνωθᾶ βαθυὰ μου
μέσα τὴν ψυχὴ νὰ τρέμῃ,
ναὶ νὰ τρέμῃ· καὶ μπορεῖτε
νὰ πιστέψῃ· ὅτ' ὑπάρχουν
ἄνθρωποι νὰ φοβηθοῦνε
εὐκολότερ' ἀπὸ μέ.

ΜΠΟΡΟΤΙΝ

Δὲ σὲ νιώθω.

ΒΕΡΘΑ

Ἄκου, πατέρα·

τὸν δόηγησαν ἀπάνω
σὸ δωμάτιο καὶ μόλις
κλεῖ νὰ κοιμηθῇ τὰ μάτια,
ἄξαφνα μπροστά του βγαίνει—

ΜΠΟΡΟΤΙΝ

Ἄ! Μὲ τοὺς δικούς μου κίολα
λογαριάζουνε καὶ σένα;
Κάτω κεῖ στὰ μαῦρα βάθη
τόχου, γυιέ μου, λοιπὸν μάθει
πῶς ἀγαπημένος μοῦ εἶσαι.
Ἄχ, γιατί νὰρθῆς ἐδῶ!
Μὴ θαρροῦσες χαρὲς, νέε,
πῶς γιορτάζομ' ἐδῶ πέρα;
Δὲς μας μόνο καθισμένους
σὴν πλατειά, τὴν ἔρημη σάλα,
σιτᾶραο τραπέζι γύρω.

ΡΩΜΑΙ·ΚΑ ΔΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

— Δὲ μοῦ λές, Κατίνα μου, γιατί ἡ νύφη δὲ χαίρεται, γιατί εἶναι ἀδιάφορη, σὰν ποῦ θὰ πῆς, παγωμένη; Τί κρίμα! ἔμεις ὅλες μας χαιρόμαστε γι' αὐτὴν καὶ αὐτὴ θαρρεῖ καὶ δὲν τῆς μέλει γιὰ τὴ χαρὰ μας.

— Δὲν ξέρω, Μαριό, νὰ σοῦ πῶ τὸ γιατί. Ἄκουσα ὅμως πῶς ὁ γαμπρὸς γύρεψε γλήγορα χαρὰ, γιατί φοβᾶται μπάς κ' ἡ Κρουστάλλη πὺ ἀργὰ θελήσῃ νὰ τζαίντισῃ.

— Ἄ! γιὰ ταῦτο λοιπὸ βιαστικὰ καὶ γλήγορα κάνουνε χαρὰ τὴν τυρινῆ, γιατί ἂν τάφηστανε ξώπασκα, φοβούνται ἡ μάννα της καὶ ὁ γαμπρὸς μὴν τύχη καὶ δὲ γίνῃ;

— Μὰ καὶ πῶς νὰ μὴν τὸ φοβοῦνται, βλέποντας τὴν ἀνακαρδιά της Κρουστάλλης. Πέες με, Μαριό ἐσύ, θὰ ξέρῃς καλῆτερα, μπάς τίποτες καὶ ἀγαπᾷ κανέναν ἄλλον;

— Ἔλα καὶ σὺ, καμμένη, ποῦ πᾶς καὶ τὰ φαντάζεσαι αὐτά! Ἦδρας καὶ κρούσταλλο ἀγνὸ, σὰν ποῦ εἶναι ἡ Κρουστάλλη, κ' ἀγαπήσῃ ἄλλον ἀπ' τὸν ἄντρα ποῦ θὰ

πάρῃ! Κε ὅποιον ἄλλο καὶ ἂν ἀγάπαε, ἡ μάννα της ἡ Χρυσό, ποῦ τὴν ποιεῖ καλῆτερα κ' ἀπ' τὸ σπλάχνο της, θὰ τῆς τὸν εἶνε καὶ δὲ θὰ τὴν ἔρηνε νὰ τὴν τρώῃ μέσα της σκουλήκι καθὼς θαρρεῖ καὶ τὴν τρώει τώρα. Δὲν εἶναι αὐτό, μόν' ἔξερτε, μπερὲ κορίτσια, τί εἶναι; Ἔχει, ποῦ λένε, κοριτσιάτικη τρομάρα καὶ φόβο τῆς παντρεῖας, νά, αὐτὸ εἶναι!

— Ἄδιάφορο, ἀναστενάξανε ὅλες μαζί, τί κρίμα νὰ μὴ γελᾷ τέτοιο ὄμορφο καὶ τρυφερὸ κορίτσι!..

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ λέγανε τὰ γειτονοκέρτσα, ποῦ εἶτανε μαζεμένα σὸ σπίτι τῆς Χρυσὸς γιὰ νὰ καταπαύσουνε τὴν προίκα τῆς κόρης της, τῆς ὄμορφης Κρουστάλλης. Εἶτανε συνῆθειο ἀσάλευτο σὸ χωριό, ἕνα ἀποφασίζονταν καμιά χαρὰ, τὰ γειτονόπουλα κ' οἱ φιληνάδες τῆς νύφης νᾶρχουνται νὰ βοηθᾶνε σὴν προίκα της. Ἄν ὅμως ἐρέχανε νὰ βοηθῆστανε μὲ τόση δά καρδιά, εἶτανε κομμάτι γιὰ νὰ κολλήσῃ καὶ σ' αὐτὰς τὸ γούρι τῆς νύφης. Σίγουρο πιά τῶχανε πῶς σὸ χρόνο ἀπάνω, θὰ νὰ παντρεθοῦντανε καὶ αὐτῆς. Γιὰ τοῦτο, ἡ κάθε μιά ράβοντας τὰ νυφικά, ἀφοῦ τάποσῶνανε πιά ὅλες διόλου, τὰ φορούσανε μιά στιγμὴ ἀπάνω τους, λέγοντας γελαστά καὶ ἀθῶα «Κορίτσια, καὶ στὰ δικὰ μας καὶ στὸ κεφαλάκι μας». Μὰ γιὰ τὴν προίκα τῆς Κρουστάλλης, δὲν εἶτανε τὸ εἶσο. Κανένα ἀπ' τὰ γειτονοκέρτσα δὲν τόλμαε νὰ πῆ καὶ στὰ δικὰ μας, γιατί θαρρεῖ καὶ ἀντιρῆμαζε ἀπ' τὸ φόβο τοῦ,

συλλογιόντας πῶς μπορούσε νὰ τὴν πλακώτῃ ἡ ἴδια λύπη, ἡ ἴδια βαροκαρδιά ποῦ εἶχε ἡ ἀμοιρῆ ἡ νύφη, ἡ ὄμορφη Κρουστάλλη.

Σὲ λίγες μέρες ἔγινε ἡ χαρὰ, παντρεύτηκε ἡ Κρουστάλλη, μὰ στεκότανε πάντα ἀδιάφορη καὶ σὰ μαρμαρωμένη. Δὲν εἶχε ἡ ἀγνὴ κόρη μέσα πτὰ ματάκια της, τὴ λάμπη ἐκεῖνη πᾶχουνε οἱ νύφες ποῦ ἀγαποῦνε καὶ ἀγαπιούνται. Στεκότανε ὅλο ἕνα, ἀδιάφορη ψυχρὴ στὰ χίλια ποῦ τῆς λέγανε, στὰ τόσα ποῦ τῆς εὐκοῦντανε, ἀδιάφορη, ὄμορφη, ζωγραφιστῆ, μὰ πάντα ἄχ! πάντα ἀδιάφορη, σὰν ὄμορφο ἴσιο κρίνο, θᾶλεγες νεκρὸ, τόσο δὲν εἶχε μωροδιά, δὲν εἶτανε γενομένο ἀκόμα.

Κ' ἔτσι πέρασε καιρὸς, πέρασανε δυὸ χρόνια κ' ἡ καμμένη ἐακολούθαε νὰ εἶνε πάντα ὄμορφη, λυγερὴ, χιονόπλαστη, ποῦ δὲ θὰ πίστευες πῶς εἶτανε παντρεμένη, ἐπειδὴ σὰ μάρμαρο εἰμοιάζε πάντα, καὶ τὸ μάρμαρο ἐμνησκε κοθάρσιο ἀγνὸ, πάντα καὶ πάντα μάρμαρο κρῦο. Τὰ νιάτα της τ' ἀφρόπλαστα, τὰ δροσερά, τάνθισμένα, ἐκεῖνα ποῦ μοιάζανε μὲ τῆς ἀνοιχτῆς τὰ τριαντάφυλλα, τὰ χαιρόντανε ἄλλοι, γωρὶς αὐτὴ νὰ νοιώσῃ τὴ σπιθα τῆς ζωῆς, τὴ λάμπη τῆς εὐτυχίας. Δὲν ἐνοιώσαε τὰπὸνήρευτο μέσα του χαρὰ, βαρεῖα εἶτανε γι' αὐτὴν ἡ δημιουργία. Γιατί δὲν ἐγάπησε ἡ Κρουστάλλη, δὲν ἀγάπαε ἀκόμα, κ' εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ πανώρια, ποῦ διαφεντεύει τὴν πλάτη καὶ τὸν

*Πώς μακραίνουν, δες, οι ὄρες,
πώς σκοτιάβ' ἡ δμίλλα,
στὸν πῦρ ἀνάλαφρο τὸ βρόντο
πῶς καθένας μας τρομάζει
καὶ τὴν κόρη του ὁ πατέρας
μ' ἀγωνία τὴν ἀντικρούζει
καὶ μὲ φρίκη, δὲ γνωρίζει
εἶναι τάχα τὸ παιδί του
ὅπου δῶ μιλεῖ μαζί του
ἢ τῆς νόλασης στοιχειό.
"Ἔτσι ζοῦν, παιδί μου, σοοι
τοὺς ἔχ' ἡ μοῖρα σημειώσει!
Καὶ σὺ θὲς τὸ τολμηρό σου
πνεῦμα, θάλεις τὴ χαρά σου,
τὴ γαλήνη τῆς καρδιάς σου
ἀγαθὰ ὑψηλά, νὰ εἴξης
στοῦ σπικιοῦ μας τὴ φωτιά;
"Ἀχ, παιδί μου, δὲν τὴ σβύνεις,
θὰ χαθῆς μ' ἐμᾶς καὶ σὺ.
Φύγε σοο καιρὸς σοῦ μένει.
Μόνο ἕνας τρολλὸς πηγαίνει
κεῖ τὸ σπῖτι του νὰ χύση
πῶχει ἢ ἀστραπὴ χτυπήσει.*

ΦΡΑΝΤΣ ΓΚΡΙΛΛΠΑΡΤΣΕΡ

(Μετάφρ. Κ. ΧΑΤΣΟΠΟΥΔΟΥ)

Η ΕΘΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ὁμιλία πρὸ ἔγινε στὴν Ἑταιρία «Ἡ Ἐθνική γλῶσσα» στὶς 23 τοῦ Γενάρη τοῦ 1905, ἀπὸ τὸν κ. ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ.

Τέτοιος μὲ φαίνεται πῶς εἶναι καὶ τέτοιος θὰ εὐχόμενα νῆστεκε ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἀπλούστερος σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας μας, μὲ γενναῖος πάντα καὶ σπουδαῖος, καθὼς τὸν εἶπα. Καὶ γι' αὐτὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα καὶ ἀπάνου ἄτ' ὅλα χρειάζεται γενναῖα καὶ σπουδαῖα νὰ τὴ δουλέψουμε τὴν Ἑταιρία οἱ ὀπαδοί της. Γιατὶ καὶ μὲ δυὸ εἰδῶν ὄπλα θὰ πολεμήσῃ ἡ Συντροφία μας. Μὲ ὄπλα διανοητικὰ καὶ μὲ ὄπλα ἠθικὰ. Τὰ πρῶτα θὰ μᾶς ταμπουρώνουν καὶ θὰ μᾶς τινώνουν κάθε φορὰ τὸ νοῦ μὲ τὴ σπουδὴ τῶν

(*) Βλ. «Νουμᾶ» περασμένο. Στὸ περασμένο φύλλο τοῦ «Νουμᾶ» τὴν τελευταία ἀράδα τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Παλαμᾶ μπῆκε, ἀπὸ λάθος τυπογραφικὸ, ἡ λέξι «λαχταρεύοντας», ἀντὶ λ α χ τ α ρ ὠ ν τ α ς.

κόσμο ἀλάκαίρο. Γιὰ ταῦτο καὶ ἡ ἄτυχη Κρουστάλλη εἶδνε σ' ἄλλους τὴ ζωὴ, κ' ἐκείνη ζοῦσε πεθαμμένη.
Μιά μέρα, μιὰ πρωινή, μιὰ μωρόβολη μαγιάτικη αὐγούλα, ἡ Κρουστάλλη μας περπάταε μονάχη, δλομόναχη μὲς' τὸ περιβόλι της.
Κρύα πάντα καὶ ἀδιάφορη καὶ σὰ μαρμαρωμένη, σὰ νὰ μὴ ζοῦσε ἐδῶ στὴ γῆ, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους.
Ἐξέφνου τσίτωπε τὰ μάτια της κρατώντας τὴν καρδιά της, κ' ἐβλεπε κάτι ποῦ ἔτρεχε ἐκεῖ ψηλά στὸ βουνὸ στόλοστενο μονοπάτι. Ἀλήθεια κάτι ἄγριο θᾶτρεχε, γιατί ἡ ἄκαχη ἡ Κρουστάλλη ἄρχισε νὰ τρέμη ἀλάκαίρη καὶ νὰ χτυποῦν τὰ δόντια της. Κ' ἐμπηξε μάλιστα καὶ μιὰ φωνή, μιὰ δεύτερη πῶς δυνατὴ, μιὰ τρίτη ποῦ θάρριευε καὶ σὲ σπάρανε τὰ σπλάχνα, καὶ χωρὶς νὰ διῆ ποῦ πατῆ, σ' ἀγκάθια ἢ λουλοῦδια, ἐφτύς, σὰν τᾶγριο ζαρκάδι, πηδώντας βᾶτους καὶ νερά, βρέθηκε ψηλά στὸ μονοπάτι, κοντὰ σ' ἕνα πῆς νεκρὸ, σ' ἕναν αιματοκυλισμένο. Κομμάτι πῶς παρακί, τᾶλογο ποῦ τὸν ἔριξε, στίκουνταν τώρα ἡσυχῶ, μὰ εἶταν ἀκόμη ἀφρισμένο ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ δύναμη πῶβαλε νὰ καταπονέσῃ τὸν ἀντρέϊο καθιλλάρη του.
Ἐκεῖ ἡ Κρουστάλλη στάθηκε μιὰ στιγμή νὰ πάρῃ τὴν ἀνάσα της, γιατί θᾶλεγε πῶς τὸ στήθος της θᾶσπανε, τόσο ἡ καρδιά της χτύπαε δυνατὸ καὶ ἀκατάστατα.
Κ' ἐσφιγγε τὴν καρδούλα της, ποῦ ὅλο ἕνα χτύπαε, καὶ κοίταζε ἄλλομῶρὰ της μὲ φόβο, καὶ εἶδε πῶς εἶτανε

πραγμάτων γιὰ νὰ πατάμε γερὰ στὰ ζητήματα, δεξιά νὰ τὰ μεταχειρίζομαστε, καὶ νὰ τὰ βλέπουμε μὲ τὴν ἀκέρεια τοὺς ὄψη. Τὰ δεύτερα θὰ μᾶς ζεσταίνουν τὴν καρδιά μὲ τὸ θάρρος ποῦ θὰ μᾶς κἀνη νάντικρούζουμε ἄφοβα καὶ μὲ τὴν καταφρόνηση ποῦ ταιριάζει, τοὺς θυμούς, τὰ φοβερίσματα, τὰ ναθεῖματα, τὰ περιγελάσματα, ὅλα τὰ πρόχειρα, τὰ κωμικά, τὰ εὐκόλα, τὰ στόχαστα, ξέρω γὼ τί ἄλλο. Ποῖος δὲ διάβασε τὰ λόγια τοῦ Ψυχάρη ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ «Ταξιδιοῦ» του; «Νὰ πολεμᾶ κανεὶς γιὰ τὴν πατρίδα του ἢ γιὰ τὴν ἐθνική του γλῶσσα ἕνας εἶναι ὁ ἀγῶνας. Ἄμα δείξει ἕνα ἔθνος ποῦ ξέρει τί ἀξίζει ἡ δημοτικὴ του γλῶσσα καὶ ἄμα δὲ ντραπῆ γι' αὐτὴ τὴ γλῶσσα, βλέπουμε πῶς τόντις εἶναι ἔθνος. Πρέπει νὰ μεγαλώσῃ ὄχι μόνο τὰ φυσικά, μὰ καὶ τὰ νοερά του τὰ σύνορα».
Μὰ τάχα καὶ τοῦ φυσικοῦ σύνορου τὸ μέγαλωμα μπορεῖ νὰ πάῃ μπροστὰ χωρὶς ἕνα παράπλευρο μέγαλωμα τοῦ νοεροῦ σύνορου; Καὶ γιὰ νὰ δουλέψῃ κανεὶς γιὰ τὸ μέγαλωμα τοῦ νοεροῦ σύνορου ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποῦ εἶναι τοῦ νοῦ τὸ θέμελο, δὲν εἶναι ἀνάγκη στὴν περίστασι αὐτὴ νᾶχη ἐπάγγελμά του ἢ καὶ τέχνη του τὴ φιλολογία, νὰ εἶναι πεζογράφος ἢ ποιητὴς ἢ κανεὶς σοφὸς μὲ δίπλωμα. Ὅποιο ἐπάγγελμα καὶ ἂν ἔχη καὶ ὅποιο εἶδος παιδείας καὶ τέχνης καὶ ἂν ἀκολουθῆ, φτάνει νὰ εἶναι ἄνθρωπος μὲ νοῦ καὶ μὲ καρδιά, ἄξιος νὰ δεχτῆ, νὰ ἀναγνωρίσῃ, νὰ χωνέψῃ καὶ νὰ βοηθήσῃ «τὴ μελετῆ, τὸ ζᾶπλωμα καὶ τὸ μεταχειρίσμα τῆς ζωντανῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς καὶ σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραφοῦ λόγου» καὶ νὰ δουλέψῃ γιὰ τὴν ιδέα στὸ σπῖτι του, στὸ γραφεῖο του, στὸ κατᾶστημά του, στὴν ἀγορὰ, στὴν πολιτεία, στὴν κοινωνία, στὴ ζωὴ μ' ἕνα λόγο. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονᾶμε πῶς δὲ φτάνει, γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς σύντροφός μας, μονάχη ἡ ἀπλή περιέργεια, ἀκόμα καὶ ἡ ἀγαθὴ διάθεσι, μήτε ἡ συμπάθεια, ἡ ἀδυναμία, ἡ ἐμπιστοσύνη ποῦ ἔτυχε νὰ τρέφῃ πρὸς ἄλλους ὀπαδοὺς τῆς Ἑταιρίας. Κι αὐτὰ εἶναι καλὰ σημάδια καὶ χρήσιμα ἐφόδια. Μὰ πρέπει νᾶναι καὶ ὁ ἴδιος προγυμνασμένος κάπως γιὰ νὰ βαστάξῃ τὸ βᾶρος τοῦ ἔργου. Χρειάζεται φωτισμένη συνείδησι: γνώσι μαζί κ' ἐνθουσιασμός.
* *
Κατὰ δυὸ τρόπους νομίζω, μπορεῖ κανεὶς νὰ υποστηρίξῃ πῶς ξέρει τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους του. Τὴν ξέρω ἐμπειρικᾶ ἀπὸ τὴ ζωὴ: σὰ ζων-

τώρα μακριὰ ἀπ' τὸ περιβόλι της, μονάχη, θεομόναχη, στόλοστενο μονοπάτι, ἔχοντας στὰ πόδια της τὸ νεκρὸ, καὶ τριγύρω της τὴ φύση. Κ' ἡ φύση ἀνοῖσε γελαιτῆ, χαροῦμένη, εὐτυχισμένη, ξαναγεννούτανε ἡ τρανὴ, δμορφὴ μὲς' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀνοιξῆς, μέσ' τοῦ μαγιοῦ τὰ ρόδα. καὶ ὁ νιὸς ποῦ κοίτουταν κατὰ γῆς, στὰ πόδια τῆς Κρουστάλλης, βαμμένος μὲς' τὸ αἷμα, αὐτουνοῦ τὰ λουλοῦδα μαραινούντανε, πεθαίνανε μὲ τοῦ μαγιοῦ τὴν ἀνοιξῆ. Καὶ λυγίσθηκε ἡ ἄκαχη κ' αἰμάτωσε ἡ καρδιά της, καὶ φώναξε τότες στὸ Θεὸ σπαραχτικᾶ, μὲ ἀπελπισιά. — «Σῶσ' τονε, Παντοκράτορα, βοήθειαι!» Μὰ ὁ Θεὸς δὲν τὴν ἀκουσε, γιατί ὁ νεὸς δὲ σᾶλεβε. Εἶτανε πάντα ἀκίνητος, ἔχοντας στὸ γλυκὸ του πρόσωπο τὴν κίτρινη βούλλα ποῦ τῶβαλε ὁ χάρος.
Καὶ τρώμαξε ἡ Κρουστάλλη πῶς δυνατὰ καὶ ταράχτηκε, καὶ θέλησε νὰ φύγῃ πίσω στὸ σπιτάκι της, μακριὰ, δλόμακρὰ ἀπ' τᾶγριο μονοπάτι. Μὰ ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης, ἡ αἰώνια, ἡ ἔγνια, ἡ ἱερὴ, ἐκείνη ποῦ βαστάει καὶ ζωντανεύει ἀλάκαίρη τὴν πλάση, ἐκείνη ποῦ ἐσπρωξε τὴν Κρουστάλλη νὰ τρέξῃ, νὰ προφτάξῃ κοντὰ στὸν ἀγνωστο ποῦ πάλαιβε μὲ τᾶγριωμένο ἀλογό του, ἐκείνη ποῦ τῆς ἔδωκε φτερά γιὰ νάρθῃ νὰ τονε γλυτώσῃ, ἐκείνη τώρα τῆς ἔδωκε δλοτρογγυρὰ στὰ πόδια της ὀκάδες βαρεῖς ἀσάκωτες ἀρμαθὶς μολύβια, ποῦ δὲν μπόραε πῶς μ' αὐτὰ νὰ φύγῃ ὅπως τῶβαλε, νὰ κἀμῃ μιὰ περκατησιὰ, μακριὰ ἀπ' τὸ νεκρὸ.

τανὴ γλῶσσα ποῦ εἶναι. Τὴ βύζαξα μὲ τὸ γάλα τῆς μητέρας μου. Πέρασε στὸ αἷμα μου. Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ μοῦ τὸ μάθουν αὐτὸ οἱ σοφοὶ καὶ καμιά κανενὸς εἶδους γλωσσικὴ Ἐπιστήμη. Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ φραστικούς τύπους στὸν τύπο «Ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου» καὶ στὸν τύπο «Πέθανε ὁ πατέρας μου» αἰσθάνομαι πῶς ὁ δεύτερος μπῆκε μὲσα στὸ εἶναι μου καὶ ρίζωσε στὴν καρδιά μου: καὶ ὅταν ἔρχεται στὸ στόμα μου, μαζί μὲ ὅλη μου τὴν ψυχὴ ἀνεβαίνει στὸ στόμα μου αὐτόματα, καθὼς ἀνασαινω. Ἐκεῖ ποῦ ὁ τύπος «Ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου» εἶναι σὰ φῶρεμα ποῦ μπορεῖ καὶ νὰ μοῦ στέκῃ ἐπὶ τέλους, μὰ ποῦ μπορῶ νὰ τὸ πετάξω ἀπὸ πάνω μου ἀκίντυνα ὅ,τι ὄρα θέλω. Νοιώθω μονάχα μιὰ ὑποχρέωσι νὰ τὸ βαστώ, χωρὶς νὰ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη του. Ὁ δεύτερος τρόπος τῆς γνωριμῆς μὲ τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους σου εἶν' ἐκεῖνος ποῦ πηγάζει καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη ποῦ μὲ τὴ βοήθεια τῆς Σοφίας τῆς ἑκαμῆς. Ξέρω πῶς τὸ «Ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου» εἶναι ἀναχρονισμός: ξέρω πῶς ὅπου ἔμεινε ὁ τύπος πατέρας, δὲν μπορεῖ νὰ ζαναγυρίσῃ, ὅπως καὶ ὅσα καὶ ἂν κάμουμε, ὁ τύπος πατήρ, παρὰ μὲ τυραννικὸ βιασμό τῆς γλώσσας. Ξέρω πῶς ὁ τύπος πέθανε φυσικᾶ ξετυλίχτηκε καὶ εἶναι ἡ ἀναγκαῖα ἀνάπτυξι καὶ σὰ νὰ ποῦμε, ὁ νόμιμος κληρονόμος τοῦ τύπου ἀπέθανε. Ξέρω πῶς ὁ τύπος «πέθανε ὁ πατέρας μου» φῶτρωσε ὀργανικᾶ καὶ εἶναι τὸ χλωρὸ κλαδί τοῦ γλωσσικοῦ μας ἐθνικοῦ δέντρου, ἐνῶ ἡ φράσι «ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου» εἶναι τὸ ξερόκλαδο τοῦ γλωσσικοῦ μας ἐθνικοῦ δέντρου ποῦ προσηλώθηκε μὲ τὴ θέλησι μόνο καὶ μὲ τὰ καρρὰ στέκεται στὸ γλωσσικὸ κορμό. Καὶ ξέρω πῶς ὅ,τι ἀληθεύει γιὰ τὸ ἕνα τοῦτο παράδειγμα ἀληθεύει καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνάλογους φραστικούς τύπους ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ πάρῃ ἐδῶ ἀπὸ τὴν καθαρύουσα κ' ἐκεῖ ἀπὸ τὴ δημοτικὴ. Ξέρω πῶς ἀνάμεσα στοὺς ἀντίθετους αὐτοὺς γλωσσικούς τύπους δὲν ἔπαρχει κανεὶς ἄλλος τύπος πρὸ νὰ κρέμεται στὸν ἄρα καὶ νὰ βραβεῖται στὴ διάθεσί μας, καὶ μετρημένος μὲ τὸ διακρίτη νὰ κρατιέται μακριὰ καὶ ἀπὸ τᾶρχαῖχ, μακριὰ καὶ ἀπὸ τὰ δημοτικά. Καὶ μολαταῦτα δὲν ξεχνῶ πῶς στὴ γλῶσσα ποῦ γράφει κανεὶς μπορεῖ νὰ γίνονται συμβιβασμοὶ λογῆς λογῆς: μὰ τέτοιοι ποῦ δὲ θὰ χαλάσουν τὸν τέλει μωρφωμένο καὶ τὸν καθαυτὸ χαραχτήρα τῆς γλώσσας. Καὶ διαλέματα μπορεῖ νὰ γίνουμε καὶ ἀλλομῶρὰ καὶ λογῆς ταυρίσματα στὸ λόγο ποῦ γράφουμε, μὰ παντα λογοτεχνικᾶ γιὰ ἐξαιρετικὲς ἀφορμῆς καὶ σὲ στιγμῆς ἐξαιρετικῆς, κα-

Καὶ στάθηκε, καὶ ζύγωσε μάλιστα πῶς κοντὰ του καὶ ἄρχισε νὰ τὸν κοιτάξῃ τώρα πῶς γλυκᾶ, μὲ λύπη καὶ μὲ συμπάθεια. Δὲν τονε φοβούτανε πῶς, δὲ φοβούτανε τὴ μοναξιά ποῦτανε δλόμωρὰ ἴτις. Σιγᾶ, σιγᾶ τῆς φάνηκε πῶς εἶχε ἕνα σύντροφο, πῶς δὲν εἶτανε μονάχη. Καὶ πῆγε καὶ γονέτισε κοντὰ του, καὶ πῆρε τὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ τὸ στηλώτῃ στὸ γόνάτο της, καὶ χάιδεβε τὰ μαλλὰκια του, καὶ σκούπιζε τίς πληγῆς του, καὶ τοῦ μίλαε τόσο γλυκᾶ, ποῦ θᾶλεγε καὶ τονε γινώριζε ἀπὸ πολλὸν καιρὸ, ἀπὸ χρόνια: πῶς μεγαλώτανε μαζί, πῶς ὅλο αὐτὸνα ἐβλεπε.
Ἐίχασε κιόλας πῶς εἶτανε νεκρὸς καὶ πῶς τοῦ κάκου μιλοῦσε. Ἀδιάφορο! Ἐκείνη μίλαε καὶ χάιδεβε, χάιδεβε καὶ μίλαε ὅσπου τὸ οὐράνιο χᾶδι της ἔκανε τέτοια ζεστασιὰ, εἶχε μὲσα του τέτοια ζωὴ, τέτοια θαματουργὴ δύναμη ποῦ ἔφερε τὴ νεκρανάστασι.
Ἀγάλια ἀγάλια καὶ βαριά, ἐκεῖνος ποῦ τονε θάρριεσε πεθαμμένο, ἀνοῖξε τὰ μάτια του καὶ εἶδε ἀντίκρου του νὰ στέκεται τᾶγγελικὸ πλάσμα, δμορφο, ἄσπρο σὰν ἱσιο κρῖνο. Τὸ κρῖνο τώρα ζωντάνεψε, γιατί ἡ ματιὰ ποῦ τῆς ἔριξε ὁ νιὸς ὁ χαριτωμένος, τρύπησε τὸ στήθος της βαθιά, ἤδρε τὴν καρδιά της, τὴν ἀνοῖξε, τῆς μίλησε, τῆς εἶπε χίλια δυὸ λόγια γλυκᾶ, τὴν ἔκαμε νὰ διῆ τὴν ἀγάπη, καὶ τώρα πῶς ἡ καλότυχῃ ἀγάπη ἀσάλευσε, καὶ πάντα. Τώρα τῆς φάνηκε πῶς ζῆ, πῶς γινώρισε τὸν κόσμο, πῶς